الحمدللہ کہ رسالہ در عقائد مسمّٰی بہ

ایمان کامل

از تصنیف مولٰینا عبدالعزیز صاحب پرہاروی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

فی صفتہ ثناو ثنائیہ جل شانہ

اے خداوندا کریم ذوالمنن | عاجزم از شکر الطاف تو من
شکر ما محدود و نعمت بے شمار | منتہی را با تسلسل نیست کار
ہر سر مویم اگر گردد زبان | پارۂ شکر تو ناید در بیان

فی نعت محمد مصطفٰے صلی اللہ علیہ وسلم

صد درود از ما رسان و صد سلام | بر ہمہ پیغمبران ہر صبح و شام
خاص بر پیغمبر عالی نسب | سید اہل عجم شاہ عرب
ہم بر آل پاک و اصحابش چنین | رحمت اللہ علیہم اجمعین

فی سبب تالیف ہذا کتاب

مشفقے از خاندان مصطفٰی | زبدۂ اولاد پاک مرتضٰے
آنکہ من مرہون احسانش بہم | روز و شب صفتش ثناخوان ویم
خواست از من بہرِ آن فرخندہ نام | نسخۂ منظومہ در علم کلام
آنچنان تاکید کرد اندر سوال | کہ مرا چارہ نماند از امتثال
گفتمش اول پس از ینہا اے محترم | بر تو خوانم این عقائد منتظم
پس قلم بگرفت و کاغذ ساز کرد | عقل ما نیز آں زمان پرواز کرد
فی البداہتہ گفتم اے نیکو سرشت | نظم را از من شنیدہ مے نوشت
آنچنان امداد شد از فضل حق | کہ زبانم داشت بر کلکش سبق
یکصد و دہ بیت چیزے بیش و کم | در یکے روز آمد از ما در قسم
در دو سہ روز این کتاب شد تمام | فضل حق امداد کردہ والسلام
از تکلفہائے شعر آزادہ است | وز صناعات بلاغت سادہ است
چوں شد از فضل خدا انجام او | داشتم ایمان کامل نام او

که بخوانی این کتاب اے پر تمیز | دارد امید دعا عبدالعزیز

فی اثبات وجود الواجب عم شانہ

ہست روشن بر ہمہ اہل نظر | کز مؤثر مے شود ظاہر اثر
نقش بے نقاش کے آید پدید | صورتے را بے مصور کس ندید
پس جہان این ملک و خلق بیشمار | خود بخود پیدا شود بے کردگار
خالق این خلق حضرت ایزد است | کہ بتقدیرش ہمہ نیک و بد است
متصف با جملہ اوصاف کمال | ہم منزہ از ہمہ نقص و زوال
او قدیم است و ندارد ابتدا | لایزال است و ندارد انتہا
نیست او را اندر جہات و در مکان | نے درون نے برون آسمان
او نہ عرش است و نے در زیر عرش | او نہ بر فرش زمین نے زیر عرش

فی صفات الواجب جل شانہ

حق تعالٰی را صفات آمد قدیم | منکر آں اہل کفر است و لئیم
زاں میانہ ہشت کو بند امہات | سوئے آں راجع شود باقی صفات
علم قدرت و سمع بصر است و حیات | ہم کلام و فعل و خواہش اے ثقات
ذرۂ از علم حق ناید بدر | اوست از کلی و جزی باخبر
ہر چہ میخواہد کند بالاختیار | فعل و ترک او ہمہ بے اضطرار
ہر کرا خواہد ہدایت مے دہد | وآنکہ را راند ضلالت مے دہد
قدرت و علمش فراخ است و بسیط | سمع و بصرش جملہ اشیا را محیط
اوست بینائے ہمہ بالا و پست | اوست شنوائے ہر آوازے کہ ہست
سمع و بصرش نیست با و چشم و گوش | زانکہ او پاک است این اہل ہوش
اوست گویندہ تمامش نہ لالی | ہست گویا از ازل تا لایزال
قول او را نیست حرف و نے صدا | معنی قائم ذات است اے فتا
وین کلام لفظی نظم شکرف | دال شد بر نفسی بے صوت و حرف

ہر دو را میہاں کلام ایزدی

لا یرید اللہ

خواہش حق ہر محال آید محال
ور بخواہد لازم آید عجز او
گر کسے پرسد کہ چوں خواہد خدا
پس جوابش گو کہ اے بیہوش و مست

اسماء اللہ تعا

مر خدا را نامہا بسیار داں
زاں تو دو نہ را فضیلت بیشتر
زاں میاں اللہ و رحمٰن اسم ذات
نامہا کاں نیست در نص ایں فتا
ور کند ایں اسما را ترجمہ
اسم اعظم نزد اکثر مبہم است
نزد بعضے است اعظم جملہ تام
با حضور دل اگر خوانی خدا

رویۃ اللہ تعا

رویت حق ثابت اے محترم
در نساء و جن نزاع است و ...
یک بر قول صحیح اے نیکرای
گفت آں اسیوطی نیکو سرشت
ورنہ در وقت حساب دادگاہ
مومنش بیند با وصاف کمال

لا یعلم ما ھیہ

علم کنہ ذات حق آمد محال
عقل عاجز ماندہ از ادراک او

ہر دو را میداں کلام ایزدی — لفظ حادث داں و نفسی سرمدی

لا یرید اللہ تعالیٰ محالاً

خواہش حق ہر محال آمد محال — غیر ممکن را نخواہد ذوالجلال
ور بخواہد لازم آید عجز او — با وجود مستقبل اے نیک خو
گر کسے پرسد کہ چوں خواہد خدا — تا کند پیدا شریک خویش را
پس جوابش گو کہ اے بیہوش مست — ایں سوال تو محال و باطل است

اسماء اللہ تعالیٰ توقیفیۃ

مر خدا را نامہا بسیار داں — کامدہ اندر احادیث و قرآں
زاں تو دو نہ را فضیلت بیشتر — آمدہ اندر حدیث معتبر
زاں میاں اللہ و رحمٰن اسم ذات — باقی آں جملہ اسماء صفات
نامہا کاں نیست در نص ایں فتا — منہی است اطلاق آنہا بر خدا
ور کند ایں اسما را ترجمہ — ہست جائز بیشکی نزد ہمہ
اسم اعظم نزد اکثر مبہم است — نزد بعضے حی و قیوم اعظم است
نزد بعضے است اعظم جملہ نام — لیک در کار است اخلاص تمام
باحضور دل اگر خوانی خدا — ہست اعظم جملہ اسماء خدا

رویۃ اللہ تعالیٰ حق

رویت حق ثابت اے محترم — با کتاب و سنت و اجماع ہم
در نساء و جن نزاع است و خلاف — ہمچنیں اندر ملک داں اختلاف
لیک بر قول صحیح اے نیکرای — رویت حق ثابت است این سہ را
گفت آں اسیوطی نیکو سرشت — کیں خلاف رویت است اندر بہشت
ورنہ در وقت حساب داد گاہ — ہر کسے بیند چہ مومن چہ تباہ
مومنش بیند با وصاف کمال — کافرش بیند با وصاف جلال

لایعلم ماھیتہ تعالیٰ

علم کنہ ذات حق آمد محال — جل ذات اللہ عما فی الخیال
عقل عاجز ماندہ از ادراک او — دست کوتہ ہست از فتراک او

مائیکہ بیند گانیم او خدا — الله اللہ ما کجا و او کجا
شپرک بیند کجا در آفتاب — بشنو از اہل سخن ما للتراب
منزل او را اند ہیچکس — رہ رواں ہستند یا یک جرس

فی اثبات النبوۃ

حق فرستادہ سوئی ما انبیاء — از کرم از مہر ارشاد و ہدیٰ

الانبیاء معصومون

کفر ناید گاہے از پیغمبراں — نے پس از پیغمبری نے پیش ازاں
از کبائر سہو باشد یا عمد — جملہ معصوم اند با فضل احد
گر بسہو آید صغیرہ از نبی — ہست جائز ہم پس از پیغمبری
قبل ازاں باشد صغیرہ زور وا — گر تعمد ہست یا سہو و خطا

نبینا صلی اللہ علیہ وسلم ختم المرسلین

دین احمد تا قیامت راسخ است — شرع او مر شرعہا را ناسخ است
بعد از و پیغمبری ناید یقیں — خاتم الوحی ہست و ختم المرسلین
چوں فرود آید مسیح از آسماں — کار فرماید با حکام قرآں

فی المعراج المعراج حق

ہست معراج پیغمبر از حرم — تا با قصیٰ در قرآں ای محترم
بعد ازاں تا جنت و ارض و سما — آمدہ اندر حدیث مصطفیٰ
منکر اول شقی و کافر است — منکر ثانی نہ کافر فاجر است
فلسفی احمق آرد لیک شک — منع داند شق و اطباق فلک
ایں چنیں از قدرت حق دور نیست — لیک چشم فلسفی را نور نیست

آباء النبی صلی اللہ علیہ وسلم الی آدم مسلمون

اہل اسلام اند آباء نبی — گرچہ منکر مے شود ہر مدعی
والدینش ہر دو بر دین خلیل — قصہ احیا ضعیف است و علیل
در روے آوردہ دلائل با صواب — در سوال منکراں گفتہ جواب

... ست و نبی — زانکه اوشان گذشته از فلک
... ان وزاهدان آدمی — بهتر است از عام مردم آن تقی
جمله از عام ملک شان بهترین

لم تکن امراءة نبیة

هیچ پیغمبر زن و بنده نبود — آمده اند اهل شرف اندر وجود
مادر موسی و مریم هر دو را — بعضے مردم گفته اند از انبیاء
هم زن فرعون پیمبر گفته اند — لیک اول شد صحیح و دلپسند

فی صفة الملائکة

بنده حق تعالی دان ملک — در زمین بعضی و برخی بر فلک
جمله اند اجسام نوری و لطیف — پاک از آلائش و طبع کثیف
دور از جرم و بطاعت مشتغل — بندهٔ فرمان حق از جان و دل
جبرئیل آمد پیغام و وحی — انبیا را مے رساند امر و نهی
کار اسرافیل باشد نفخ صور — نفخ موت و نفخهٔ بعث و نشور
رزق حیوانات کار میکائیل — قبض ارواح است کار عزرائیل

اقسام الخوارق حق

خارق عادت چو باشد بے سبب — سحر باشد نام او ای منتخب
بے سبب گر بیایں خارق ظهور — هست استدراج از اهل فجور
از ولی باشد کرامت نام او — در ولی نبود اعانت نام او
معجزه بعد از نبوت از نبی — پیش از ان ارهاص باشد آن فتی
اهل بدعت گرنه بر راه خداست — خارق او و درست از راه راست
معتقد بر وے مشو چون جاهلان — دور باز و کو هست دجال زمان

الصحابة الکرام

امت پیغمبر خیر البشر — هست فی امتها سابق نیک تر
بهترین امت اند اصحاب او — پیروان سنت و آداب او
زان میان عشر مبشر افضل اند — پس ازان این چار اصحاب اکملند
اول ایشان ابوبکر عتیق — با پیمبر در همه حالت رفیق
بعد ازان فاروق اکبر مهتر است — قتل شیطان را چو تیغ خنجر است
بعد ازان عثمان معصوم و باشید — جامع آیات قرآن مجید
بعد از ایشان مرتضے فاضل تر است — قاطع کفر و کلید خیبر است

لایذکر الصحابة الا بخیر

گر ترا ایمان نصیب است اے فتی — پیش اصحاب نبی شو خاکپا تے
در حدیث است آنکه سب و طعن شان — همچو سب مصطفے شد بیگمان
هیچکس را زان میان دشمن مدار — یاد ایشان جز نیکوئی میار

تشاجر الصحابة

جنگها کاندر صحابه شد پدید — از قضا حضرت رب المجید
یاد نه آوردنش اولی تر است — یاد آن کردن حرام منکر است
لیک بهر رد بعضے جاهلان — بر خبر آرم این سخن را در میان
چونکه عثمان شد شهید و در جنت بست — شیر حق بر تخت سلطانی نشست
قاتلان در لشکر او آمدند — تابع فرمان و امر او شدند
پس زبیر و طلحه عالی مکان — عائشه خاتون خاله مومنان
خواستند آن مجرمان را از علی — گفت آن سلطان شرع منجلی
که هنوز ایشان قوی و سرکشند — ترسیم ایشان تیغ را بر من کشند
چون ازینجا گفتگو بسیار شد — اجتهاد هر دو بر پیکار شد
مجتهد را گویند اجتهاد — که پدر را خون بریزاز روی داد
حیف باشد گر دمی فرصت کنند — یا بجائش شفقت و رحمت کند
در خطا ماخوذ نبود مجتهد — بلکه ماجور است نزد اهل جد
خاصه این هستند اصحاب کبار — هر یکے از عمدگان بر روزگار
وصف هر یک در احادیث نبی — چون صحیحین و صحیح ترمذی
چون نبود این جنگ شان از خوی زشت — قاتل و مقتول هر دو در بهشت
تو ما ایشان را بنیکوئی گذار — در عتاب شان زبان را بست دار

این معانی را که چون دُر سفته‌ام	بهر تو ای سلطان احمد گفته‌ام
بعد ازین گر در میان شک آوری	باز تو بیزار تو از ما بری

حب اہل بیت من الایمان

یک گروه از مردم بے عقل و رائی	غالی اند ز حب آلِ مصطفیٰ
نام خود عالم نہند از جاہلی	علم خود دانند میراث نبی
پیش سید سر نگونی کم کنند	شانِ خود اعلیٰ شمارند و بلند
گر بشنوند از کسے وصفِ علیؓ	نام او شیعه نہند و رافضی
الامان یا رب ازین بد اعتقاد	عالمے را اینچنین نخوت مباد
آنکه او را حب آلِ مصطفیٰ است	رافضی نامش نہادن از خطا ست
لیک باید حب اصحاب نبی	دشمن ایشان نباشد جز شقی
حب آلِ مصطفیٰ ایمان بود	دشمنی با آلِ او کفران بود
چون کسے گوید که آل حیدرم	دار او را از دل و جان محترم
طعنه او را مزن اندر نسب	کین بسا ور است اندر راه ادب
ورنه باشد آلِ او یا کے مدار	اجر تو ضائع نسازد کردگار
حب اہل بیت اصحاب نبی	عین ایمان است بشنو اے اخی
مذہب شیعه شنیع است و قبیح	خارجی خالی شد از دین ملیح
مذہب سنی کتاب و سنت است	جائے سنی در میان جنت است
وانکه ایمان ہست تصدیق رسول	با زبان و دل به تسلیم و قبول
ہر که تصدیق ہست اقرار نیست	نزد حق از زمرهٔ اقرار نیست
لیک بعضے گفته اند او کافر است	در مجال گفتنش تمہید راست

الاسلام والایمان واحد

ہیچ در اسلام و ایمان فرق نیست	مومن و مسلم بنزد ما یکے است
نزد بعضے ہست اسلام انقیاد	امر و نہی شرع را از اعتقاد

الایمان المقلد معتبر

ہست ایمان مقلد معتبر	گرچه تحقیق است از وی بیشتر

الایمان لا یزید ولا ینقص

اندر ایمان نیست نقص و ازدیاد	اینچنین گفتند ارباب سداد
لیک تسکین دل و نور صفا	زائد و کم مے شود اے نیکرای

ہل یقال انا مؤمن ان شاء الله تعالیٰ

گر کسے گفته است از ارباب دین	مؤمنم من گر خدا خواہد چنین
کفر باشد گر بگفت از شک و ریب	در تبرک جست نبود ہیچ عیب
وز خوف خاتمه گفت این مقال	مؤمن ہست و نیست ایمان را زوال
لیک اولیٰ این بود اے محترم	مؤمنم بیشک و لحق مؤمنم

الکفر کبائر

ہرچه از وے ہست تکذیب رسول	کفر باشد نزد اصحاب عقول
کفر شد نومیدی از فضل خدا	نیز ایمن بودن از عدل خدا
باز دانستن گناہے را حقیر	کفر شد گرچه گناه باشد صغیر
بر امور شرع کفر آمد مزاح	ہم اہانت کردن اے اہل صلاح
اختلاف اند کبائر کرده اند	گفتگوئے بیشمار آورده اند
نزد بعضے این کبائر مبہم اند	چون شب قدر و اسم اعظم اند
تا که ہر کس از سر خوف و عتاب	از ہمه عصیان نماید اجتناب
بر گمانِ آنکه شاید این گناه	در کبائر باشد از حکم اِله
بعضے آنرا نه معین کرده اند	وین سخن از ابن عمر آورده اند
کفر و قتل و قذف محصن ہم زنا	ہم فرار از جنگ کفار اے فتیٰ
ہم عقوق و سحر و جرم اندر حرم	خوردنِ مال یتیم اے محترم
مرتضیٰ گفته که شرب مسکرات	ہمچو سرقت شد کبیرا اے ثقات

سوال القبر و نحوه حق

در قبور آید به حکم ذو الجلال	ہم ثواب ہم عقاب ہم سوال
کوثر و میزان و پل روز حساب	ثابت آمد در احادیث و کتاب
شارع صادق چو گفت این ممکنات	لازم است ایمان باو نزد ثقات

پیروان سنت و آداب او
پس ازان این چار اصحاب اکملند
با پیمبر در ہمه حالت رفیق
قتل شیطان را چو تیغ خنجر است
جامع آیات قرآن مجید
قاطع کفر کلید خیبر است

الا بخیر

پیش اصحاب نبی شو خاکپائے
ہمچو سب مصطفیٰ شد سبّ شان
یاد ایشان جز نیکوئی میار

...صحابة

از قضا حضرت رب المجید
یاد آن کردن حرام منکر است
بر خبر آرم این سخن را در میان
شیر حق بر تخت سلطانی نشست
تابع فرمان و امر او شدند
عائشه خاتون خالهٔ مؤمنان
گشت آن سلطان شرع متجلی
ترحم ایشان تیغ را برون کشند
اجتہاد ہر دو بر بیکار رشد
که پدر را خون بریز روئی او
یا بجانش شفقت و رحمت کنند
بلکه ماجور است نزد اہل جد
ہر یکے از عمدگان روزگار
چون ... و صبح ترمذی
قاتل و مقتول ہر دو در بہشت
در عتاب شاه ... را بسته دار

لا جنة للكافر ولا خلود في النار للمؤمن

ہیچ مومن را خلود نار نیست	ہیچ کافر را بجنت کار نیست
مؤمنے را نیست دوزخ مدام	زاں برآید در جناں باشد مدام

حکم الاطفال

کودکان مؤمناں در جنت اند	در نعیم اند و غریق رحمت اند
ہمچنیں اطفال کفار ای پسر	در بہشت این ست قول معتبر
اندرینجا بو حنیفہ ساکت است	نزد بعض اہل حق ثابت است
چوں تعارض شد دریں اخبار را	شد توقف بہتر اے فرخندہ رائے
جن و شیطاں ہر دو جنس احد اند	ہر دو از آتش یقیں پیدا شدند
زاں میاں شیطاں بود نوع خبیث	اینچنیں فرموده اند اہل حدیث
حکم جن آمد چو احکام بشر	در تکالیف و جزا و خیر و شر
مومن جن است در جنت مدام	جن کافر را بود دوزخ مقام
نیست ابلیس از ملائک بالیقیں	ایں صحیح آمد بنزد اکثریں

لا يفضل الولي على النبي ولا يسقط تكليفه

از نبی افضل نگردد ولی	منکر ایں اہل کفر است و دنی
از مکلف آنچہ تکلیف خدا است	ہیچگہ ساقط نشد اے مرد راست
سوئے حق چند آنکہ باشد بیشتر	از خدا تکلیف برو بیشتر
ملحد بیدیں کہ ایں را منکر است	نزد ما او نیست مؤمن کافر است

التوبة معتبرة

توبہ از کردہ پشیماں بودن است	عزم بر ناکردنش فرموده است
باز گر آید گنہ اندر وجود	باز توبہ باید از وے کرد زود
گر ز توبہ نیست تائب را ملال	عفو فرماید خطا بخش ذو الجلال
توبہ میشکن توبہ مے کن باز باز	زانکہ باب توبہ اکنوں ہست باز

الاجل احد

نزد اہل حق اجل باشد یکے	کشتہ را ہم نماند بیشکے

تانکوئی گر نہ کشته مے شدی	روزگاری بجا زیں تنا بودی

لا يلعن المسلم

آنکہ مبہم باشد او را خاتمہ	نیست جائز لعن او نزد ہمہ
آنکہ موتش ہست بر کفر ای پسر	بالیقیں ثابت بنص ای معتبر
در شریعت لعن آں کافر روا است	دیگرے را لعن کردن از خطا است
ہست بہتر آنکہ لعن ہیچکس	بر زباں ناری کہ خوب اینست بس
لعن شیطاں ہم مکن در شر او	استعاذہ کن بحق اے نیکخوی
ایں چنیں فرموده آں خیر البشر	آمده اندر حدیث معتبر
پس مکن لعن یزید ای نیکبخت	گرچہ در کارش جگر شد لخت لخت
در شریعت کار ہائے ناسزا	سالب ایماں نباشد اے فتا
باز بر ما خاتمش چوں مبہم است	لعن او نا جائز است و محرم است
ذکر او بگذار تام او مگو	حق رساند حق سزائے او باو
ذکر او بسیار زشت و کہتر است	گر نیاری بر زباں بہتر است

مسئلہ

مسح بر موزہ نمودن جائز است	منکر آں فاسق و ناقائز است

مسئلہ

شستن پا فرض باشد در وضو	مسح گوید رافضی زشت خو

مسئلہ

در پس ہر فاجر و ہر متقی	شد نماز جائز از قول نبی
لیک گر و ر اعتقادش کافر است	نیست جائز گرچہ ظاہر متقی است

الجبر والاختيار

گفتگوئی بیشمار است اندرین	اندرینجا گفتگوئی مختصر
در کتاب گفتم ار خواہی ببیں	در سہ مسلک گو بیت آں معتبر

گو

مسلک الاول

مسلک اول بگویم اے اخی
وقت مے دارد تمام این سخ
در بیانش عقل حیران مے شد
زیں سبب پیغمبر صاحب کما
پس نشاید کرد در وے گفت
بندہ را در کار خود مختار
ایں قدر تصدیق فرما خموش
ان ربی ما یشاء یفعل

مسلک

مسلک ثانی کہ مشہور آمده
گفت جبری من ندارم اختیار
قدری گم گشتہ از راہ ہد
ہر دو در افراط و تفریط از غل
ہر کسے را داد صنع کردگا
ہر چہ قصد او تقاضا میکر
صرف ہمت گر کند سوئے گ
ور بود سوئے محاسن قص
پس نہ جبر و قدر باشد نی

م

مسلک ثالث تعجب بالذات
حجت ایں قول را گر بست
میسر و تعبیر ہر کسے از نیک
عین ثابت نیست مجہول
صورت علمیہ حق است و
زانکہ عین و آنچہ او را لازم

مسلک الاول فی التعبد والتسلیم

مسلک اول بگویم اے اخی / قول عبدالحق شیخ دہلوی
وقت مے دارد تمام این مسئله / ہست در وے گفتگو و اسوله
در بیانش عقل حیران مے شود / فہم اندیشہ پریشاں مے شود
زین سبب پیغمبر صاحب کمال / منع فرمودہ است ما را زین مقال
پس نشاید کرد در وے گفتگو / بایدت تصدیق و تسلیم اندرو
بندہ را در کار خود مختار بیں / حق تعالیٰ خالق آں دان یقیں
این قدر تصدیق فرما خموش / صرف گفتگو مکن ادراک ہوش
اِنَّ رَبِّیْ مَا یَشَآءُ یَفْعَلُ / ثُمَّ عَمَّا یَفْعَلُ لَا یُسْئَلُ

مسلک الکسب والاختیار

مسلک ثانی کہ مشہور آمدہ است / دل پسندیدہ بجمہور آمدہ است
گفت جبری من ندارم اختیار / ماندہ مجبورم بدست کردگار
قدری گم گشتہ از راہ ہدیٰ / خالق افعال داند خویش را
ہر دو در افراط و تفریط از غلط / حق بود در اعتدال و در وسط
ہر کسے را داد صنع کردگار / قدرت و توفیق و قصد و اختیار
ہر چہ قصد او تقاضا میکند / حق در و آں فعل پیدا مے کند
صرف ہمت گر کند سوئے گناہ / حق در و پیدا کند کار تباہ
ور بود سوئے محاسن قصد او / مے کند پیدا درو کار نکو
پس نہ جبر و قدر باشد نی ستم / ہر کسے مختار باشد لاجرم

مسلک التحقیق

مسلک ثالث عجب بالذت است / مسلک صوفی و اہل حکمت است
حجت این قول را گر بنگری / بین بیں شرح فصوص از قیصری
میشود تعبیر ہر کسے از نیک و بد / آنچہ استعداد عین او بود
عین ثابت نیست مجہول خدا / ہمچنیں ہر وصف لازم مر ورا
صورت علمیہ حق ست و عین / علم حق آمد تابع ای اہل زین
زانکہ عین و آنچہ او را لازم است / نیست مجہول خدا ای حق پرست
پس خدا را حجت بالغ بود / حجت ما باطل و زائغ بود
ظلم ناید از خدا بر ہیچکس / زانکہ استعداد او اینست و بس
ہست از ما آنچہ مے آید بما / فاسمعوا اعمالنا عُمّالنا
بود استعداد ابوجہل لئیم / طالب کفر از خدا و ند کریم
کفر طلبید از خدا ماہیتش / لاجرم شد کفر و عصیاں قسمتش
ظلم نزدیک ہمہ اہل ملل / ہست وضع الشیء فی غیر المحل
ذات او چوں قابل ایماں نبود / نامد از وی غیر کفر اندر وجود
چوں طلب کرد از خدا کفر و فساد / یافت این مطلوب خود را ای جواد
حق تعالیٰ عادل است آں ذوالفنون / ما ظلمنا الناس بل ہم ظالمون
از خدا ایمان طلب کردہ بلال / یافت ایماں از کریم ذوالجلال
بر ہمہ یکساں بود فیض خدا / لیک یکساں نیست استعداد ہا
گرچہ یکساں است باران بہار / در چمن گل روید و در شور خار

مسلک الانصاف

این مذاہب گفتم از اہل تمیز / بشنو اکنوں مذہب عبدالعزیز
گرچہ مختاریم در وضع و کار / لیک مجبوریم ما در اختیار
گرچہ ما خودم بقصد خویشتن / لیک قصدم از خدا شد نی زمن
قول را باشد و داعی بیشمار / کہ نداریم اندریں ہا اختیار
گرچہ ما خودم بقصد خویشتن / لیک قصد از خدا شد نی زمن
نام ما مختار ما مجبور او / اختیار و قصد ما مقہور او
جبری بے فہم حجت کرد ساز / کہ چرا آیم ز کفر و فسق باز
کفر و فسقم جملہ از تقدیر اوست / من ندارم چارہ کیں تدبیر اوست
گر خدا خواہد منش طاعت کنم / چوں نخواہد نیست چارہ لاجرم
ظلم باشد گر کند ما را عذاب / زانکہ مجبورم و پاک از حساب
اندریں او بام خود مغرور شد / وز خدا مردود گشت و دور شد
چوں حدیث جبر را عاشق شنید / خویش را آگہ کرد حق دید آنچہ دید
شد ز جام این سخن بیہوش مست / گفت ما ہیچیم و حق ہست آنچہ ہست
پس سخن آں ست باید رفتنم / ترک این پندار باید گفتنم
این سخن گوئے خدا آرد خوش / دور از غیرت خدا امید ریش

روزگاری بعد ازیں تمادہ بودی

ن المسلم

نیست جائز لعن او نزد ہمہ
بالیقین ثابت بنص ای معتبر
دیگرے را لعن کردن از خطا است
بر زباں ناری کہ خوب اینست بس
استعاذہ کن بحق اے نیکخوی
آمدہ اندر حدیث معتبر
گرچہ در کارش جگر شد لخت لخت
سالب ایماں نباشد اے فتا
لعن او ناجائز است و محرم است
حق رساند حق سزائے او باو
گر نیاری ز باں زا بہتر است

ـلہ

منکر آں فاسق و ناقائز است

ـئلہ

مسح گوید رافضی زشت خو

ـئلہ

شد بشارت جائز از قول نبی
نیست جائز گرچہ ظاہر متقی ست

ـختیار

در کتاب گفتم از خواہی ببیں
در سہ مسلک کو بیت اے معتبر

گوید اے خلاق ما واحد توئی — ہم توئی معبود و ہم عابد توئی
اندرون مغز جانست این سخن — نے بتقریر و بیان آمد این سخن
سوئے خود راجع کند تقصیر ھا — کملے چنین بوداست انا ظلمنا
نعم ما قال الحکیم المولوی — فی الکتاب المستطاب المثنوی
لفظ جبر م عشق را بے صبر کرد — وانکہ عاشق نیست حبس جبر کرد
گرچہ جملہ کار ہا شد از الٰہ — لیک شد تایاد ادب کردن نگاہ
گفت آدم قد ظلمنا ربنا — عفو فرمود از خطائے او خدا
گفت شیطاں رب قد اغویتنی — گشت ملعون تا قیامت آں غنی
شد تمام این بحث با خوشتر بیان — شکر للہ الکریم المستعان
اینچنین آمد بہ ہر جائے دگر — ناید اے سلطان احمد در نظر

النصب و النجم

ہست تاثیر نجوم وادویہ — ثابت و انکار آں شد سفسطہ
مشتری و زہرہ و شمس و قمر — حق تعالیٰ داد ہر یک را اثر
ہمچنیں قلفل قرنفل نانخواہ — ہر یکے را ہست تاثیر از الٰہ
این اثر ہا قدرت آں قادر است — ہر کہ بے حکمش شناسد کافر است

الخطاب الی سلطان احمد

ایکہ از مہر تو گفتم این کتاب — بالتو کردم اندرین نسخہ خطاب
اعتقاد اہل اسلام این بود — پس بریں کن اعتماد اے معتمد
اعتقاد اہل سنت کن بدل — اعتقاد اہل بدعت را بہل
سرمتاب از خط و فرمان نبی — گر ہمے خواہی کہ آں را او شوی
آں او ہست آنکہ بر راہش بود — وز معاصی ہست کوتاہش بود
روز و شب در کار حق سرگرم باش — وز عذابش خائف و دل گرم باش

آخرت پرسند اعمال تو چیست — این نمے پرسند کہ جد تو کیست
از مناہی دور باش اے عالی جناب — تا نیابی از رسول اللہ عتاب
گر کند فرزند کارے ناسزا — دال رش را غصہ آید نے رضا
دعوی مخدومی و فضل و نسب — قدر جو ہم می نیرزد نزد رب
این سخن را خود نگفتم در ترا — آمدہ اندر حدیث مصطفیٰ
با تو میگویم مثال با وفوح — خواندہ باشی قصہ کنعان نوح
چوں ز کنعان کار ہا شد نا صواب — لیس من اھلک نوح آمد خطاب
تلخ گفتم این سخن از مہر و پند — گر چشی شیریں تر است از شہد و قند
از ہوس بگذر سوئے رب المجید — کن توکل نعم ما قال اللبید
ان فضل اللہ عظیم باطل — کل شیء ما سوی اللہ باطل

خاتمۃ الکتاب

شکر للہ این کتاب دل فروز — شد تمام از فضل حق دریک دو روز
دیدہ انصاف بکشا و ببیں — بر مصنف کن دعا و آفرین
گر خطا بینی باصلاحش بکوش — عیب جوئی نیست کار اہل ہوش
احمقانے چند بے عقل و خرد — عیب میکردند بر من از حسد
این نمے دانند این قوم حسود — کین حسد بر فضل ربانی چہ سود
علم ایشاں نظری و کسبی بود — علم ما اشراقی و وہبی بود
نسبتے با من ندارند این خساں — بر زمین اند و منم بر آسماں
این نہ از روئے تکبر گفتہ ام — جوہر سحر خدا را سفتہ ام
من کیم امداد فضل ایزد است — بی از آن فیض نبی و مرشد است
شد تمام از فضل رحماں این کتاب — ہاں بگیر اللہ اعلم بالصواب

مولوی صاحب
فرمایند بینوا تعلموا وال
یرد علیہ علی ھذا التعر
منھما معقولا ثانیا م
الحمد ... والعلو
من مقولۃ الانفعال
المتبائنین لا یجوز وا
قال السید السند و
من حیث ھو ھو مل
تبعا تعرف حالھما من
الکلی معنی اسمی والا
الاسمی وھو فی غایۃ
اعلم ان ارتفاع ال
الآخر فلزم ان یکون
اعلم ان العدد کال
ومعلوم ان الترکیب م
باحری واولی من ترک
ای یلزم ان یکون للت
فاما الذی یعتبر معھا ال
الصورۃ الاجتماعیۃ ا
اقسام الموجود ۱۲